

пам'ять. Основною нашою вимогою до терміна є та, щоб він найповніше відбивав суть лінгвістичного явища і сприяв систематизації лінгвістичних понять.

1. Арнольд И.В. *Лексикология современного английского языка*. – М., 1966. – с.263–267.
2. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов*. – М., 1966. – с.502.
3. Волкова Т.Я. *Концептуальний апарат і структурно-семантичні та генетичні особливості термінології англійського літературознавства* // Автореф. дис. канд. філол. наук, – Одеса, 2002. – с.4–5.
4. Ганич Д.М., Олійник І.С. *Словник лінгвістичних термінів*. – К., 1985. – с.306–307.
5. Єрмоленко С.Я., Бобик С.П., Тодор О.Г. *Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. – К., 2001. – 224с.
6. Єрченко П.Г., Федорчук М.М. *Семантична структура англійських термінів у галузі історії* // *Лінгвістика тексту за фахом та проблеми прикладного термінознавства: Тези доп. рег. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вузів*. – Львів-Рівне, 1993. – с.13.
7. Макарова Л.И. *Отбор специальной терминологии по физике на английском языке* // *Обучение профессиональной терминологии на иностранных языках в условиях билингвизма. Межвузовский сборник*. – Чебоксары, 1983. – с.70–74.
8. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. *Українське термінознавство*. – Львів, 1994. – 216с.
9. Пономарева З.Ф. *К вопросу о лингвистических терминах "лексико-семантическая группа" и "семантическое поле"* // *Обучение профессиональной терминологии на иностранных языках в условиях билингвизма. Межвузовский сборник*. – Чебоксары, 1983. – с.112–119.
10. Яременко В.В., Сліпушко О.М. *Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах*. Т.4. К., 1999. – с.701.

Оксана Лопатка

Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, м.Львів

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАСВОЄННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІДМІНКІВ ЧУЖОМОВНИМИ СЛУХАЧАМИ

© Оксана Лопатка, 2002

Стаття присвячена проблемі формування термінологічної системи при вивченні лінгводидактичних особливостей засвоєння відмінкових форм чужомовними слухачами в процесі навчання української мови як іноземної. У роботі проаналізовано ефективні шляхи та принципи введення граматичного матеріалу для засвоєння категорії відмінка, з'ясовано шляхи і природу походження термінів.

The foreign students devote the article to a problem formation of terminological system at study linguistic and didactic features of mastering of the case forms during training the Ukrainian language as foreign one. In work the effective ways and principles of introduction of a grammatical material for mastering a category of a case are analyzed, the ways and nature of an origin of terms are found out.

Останнім часом значну увагу мовознавців привертають проблеми прикладного українського мовознавства, пов'язані з викладанням української мови як іноземної. Функціонально – комунікативний підхід до навчання української мови чужомовних слухачів базується на тісному взаємозв'язку прикладного мовознавства та функціональної граматики. Виокремлення нової в українській лінгвістиці галузі вимагає формування відповідної термінологічної системи. Такий процес повинен відбуватися, зважаючи на теоретичні і національні засади національно термінотворення і терміновживання.

Українська термінологічна школа має давні традиції і визначні здобутки. Проблеми теорії термінів, функціонального статусу термінів та творення окремих терміносистем розроблялись у працях І.Ковалика, Т.Панько, Л.Полюги, Б.Михайлишиного, І.Кочан, Л.Малевиц, Г.Мацюк та інших українських мовознавців, проте терміносистема прикладного українського мовознавства є вивченою недостатньо і потребує ґрунтовного і докладного опису. Терміни, які сьогодні застосовуються в прикладному українському мовознавстві, є часто перекладеними з російської мови, де ґрунтовно розроблена методика викладання російської мови як іноземної, або запозиченими.

У вивченні граматичної структури певної мови визначальну роль відіграє кваліфікація її визначальних категорій. До таких категорій належить категорія відмінка, що характеризує українську мову як мову синтетичного типу і тісно пов'язана з морфологічною, формально-синтаксичною, семантико-синтаксичною і комунікативною структурами мови. Основу відмінкової терміносистеми складають назви відмінкових форм. Обсяг відмінкової парадигми, формування назв відмінків у кожній з порівнюваних мов визначається належністю до певної групи мов та її історичним розвитком. В українській мові назви відмінків ведуть свою генезу ще з давньоукраїнської мови. Терміни на позначення назв відмінків у німецькій мові запозичені з латинської мови. В сучасній англійській мові є два відмінки – загальний (Common Case) та родовий чи присвійний. Щодо останнього немає усталеної думки щодо нормативного вживання терміна на позначення цього відмінка.

Дана стаття має на меті розкрити лінгводидактичні особливості вивчення українських відмінків іншомовними слухачами на основі контрастивних досліджень як одного з аспектів навчання української мови як іноземної.

Результати порівняльних досліджень відіграють важливу роль у методиці навчання чужої мови. Лінгводидактика передбачає використання таких результатів для порівняння за подібністю та за відмінністю. Порівняння за подібністю має на меті використовувати мовні явища для полегшення процесу засвоєння мовного матеріалу за аналогією. Порівняння за відмінністю спрямоване на диференціювання явищ з метою уникнення негативного впливу інтерференції [1].

У методиці викладання української мови як іноземної існує два шляхи введення граматичного матеріалу: *індуктивний* та *дедуктивний*. Обидва цих терміни є запозиченими з латинської мови. Перший передбачає здійснення самостійних висновків на основі конкретних прикладів. Дедуктивний шлях пов'язаний з вивченням правил, які ілюструються прикладами. При засвоєнні відмінкової системи української мови чужомовними слухачами доцільно використовувати обидва шляхи. Індуктивним шляхом можна вводити значення відмінків, які виражаються, наприклад, в англійській мові аналогічними конструкціями, проводити диференціацію значень і вживання прийменників. За допомогою дедуктивного шляху варто подавати не співвідносні значення та форми відмінків, не характерні для англійської мови.

У процесі навчання української мови як іноземної одним з провідних принципів є *принцип комунікативної спрямованості* навчання, який передбачає використання мови, яка вивчається, в природних для спілкування функціях чи максимально наближених до них. При такому підході кожне мовне явище розглядається й оцінюється з погляду його комунікативної вартості, продуктивності, частоти вживання, тематичної співвіднесеності.

При вивченні граматичної категорії відмінка іменника, яка виражає відношення між предметами і явищами об'єктивної дійсності, комунікативна спрямованість навчання набуває особливо важливого значення. Послідовність вивчення відмінків іншомовними слухачами повинна відображати комунікативну вартість відмінкових форм. Враховуючи

особливості категорії відмінка в українській та англійській та німецькій мовах, вивчення відмінків проводиться не в традиційній лінійній послідовності від називного до кличного, а зважаючи на комунікативне навантаження відмінкових форм. В практичному курсі граматики української мови для англомовних слухачів відмінки варто вивчати за таким порядком: називний, родовий, знахідний, місцевий, давальний, орудний, кличний, а для німецькомовних слухачів доцільно зберегти традиційне розташування відмінків. Така послідовність зумовлена відмінностями між відмінковими системами порівнюваних мов і найкраще відбиває функціональне навантаження відмінків в українській мові.

Граматична категорія відмінка вивчається від значення, від функції до форми вираження, тобто здійснюється подання граматичного матеріалу за принципами функціональної граматики.

З метою ефективного засвоєння категорії відмінка вивчення граматичного матеріалу проводиться за *концентричним принципом*, який передбачає виділення певних концентрів. Кожен концентр не є зменшеною копією мови, а являє собою “дидактично опрацьовану (приспосовану) систему елементів мови”[2]. Терміни “принцип комунікативної спрямованості навчання,” “концентричний принцип навчання” були запропонованими В. Костомаровим, одним з видатних вчених в галузі російського прикладного мовознавства. Відповідно до принципу концентризму при введенні конкретного відмінка слід подавати спочатку його основне значення: для називного – значення суб’єкта, для родового – атрибутивність, для знахідного – значення прямого об’єкта, для місцевого – локативне значення, для давального – давальний адресата, для орудного – інструментальність, для кличного – значення суб’єкта адресата у складі типових конструкцій. Значення відмінків української мови подаються у вигляді типових речень, питань та відповідей, діалогічних реплік, які передають конкретний, зумовлений ситуацією зміст. В основі таких виразів лежать ситуації, які є типовими для української національної мовленнєвої культури. Вони допомагають засвоїти типи мовленнєвих реакцій для вираження відношень між предметами та явищами об’єктивної дійсності, за допомогою синтетичних відмінкових форм, характерних для української мови.

Процес засвоєння граматичної категорії відмінка пов’язаний з виконанням системи вправ. Комплекс вправ, спрямований на засвоєння відмінкових форм іменника чужомовними слухачами, повинен враховувати особливості граматичної системи іноземної мови. Типові риси системи визначають раціонально побудовану систему вправ. Вправи націлені на засвоєння граматичної категорії не як явища мови, а явища мовлення. Найефективнішим засобом вироблення навичок вживання відмінкових форм є комунікативні вправи, які включають елементи порівняння з чужою мовою з метою використання аналогії та вправи з елементами перекладу. Вправи передбачають автоматизоване закріплення типових значень відмінкових форм. Автоматизм досягається лише в тому випадку, коли відмінкова форма засвоюється паралельно з функцією. Інакше англомовний слухач може досконало знати словозміну іменників української мови і не розуміти різниці між відмінками. Дуже важливо, зазначає Г.І.Рожкова, враховувати особливості флексійної відмінкової системи, коли: а) одна відмінкова форма може мати різні флексії; б) форма одного відмінка може виражати різні значення; в) та сама відмінкова форма вживається з різними прийменниками; г) один прийменник може вживатися з різними відмінками, виражаючи різні значення; д) одне значення виражають різні відмінкові форми [3].

Вживати відмінкові форми в мовленні чужомовні слухачі вчаться шляхом виконання комунікативних вправ. Система комунікативних вправ побудована за концентричним

принципом, включає в себе, дві великі групи вправ: вправи, які формують навички (підготовчі) і вправи, які розвивають мовленнєві вміння. В українському прикладному мовознавстві ще немає усталеної класифікації таких вправ, а відповідно українських термінів на позначення їх типів, а тому використовуються класифікації та терміни, запропоновані російськими мовознавцями Ю.Сосенком, О.Сухих, А.Леонтьєвим. На початковому етапі навчання використовуються підготовчі вправи. Підготовчі вправи спрямовані на автоматизацію певної дії з мовним матеріалом, визначеним заздалегідь. Вони повинні відповідати певним вимогам: мати комунікативне спрямування, ситуативну співвіднесеність, забезпечувати відносну безпомилковість і швидкість виконання. За способом виконання підготовчі вправи поділяють на *імітаційні, підставні, трансформаційні і репродуктивні* [4]. Мовленнєві вправи – це вправи, які передають реальну комунікацію, тому вони можуть використовуватись лише на просунутому етапі навчання. Мовленнєві вправи, характеризуються самостійною реалізацією задуму і ситуативною зумовленістю висловлювання. Такі вправи є важливим елементом навчання української мови чужомовних слухачів, сприяють адекватному сприйманню і засвоєнню практичної граматики української мови як іноземної.

Перед прикладним українським мовознавством постає багато важливих завдань. Серед них особливо значущими є розробка власної методики досліджень та формування термінологічної бази, яка дозволить піднятися на якісно новий рівень розвитку цієї молодій галузі української лінгвістики.

1. Розембаум Е.М. Деякі особливості навчання іноземних мов у світі порівняльного вивчення // Нариси з контрастивної лінгвістики – К., 1979. – С.183. 2. Костомаров В.Г., Митрофанова О.Д. Методическое руководство для преподавания русского языка иностранцам. – М., 1988. – С.37. 3. Рожкова Г.И. Русский язык в нерусской аудитории. – М., 1986. – С.37. 4. Методика / под ред. А.П.Леонтьева. – М., 1990. – С.73.

Тетяна Катиш

Дніпропетровський національний університет

МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФАНТАСТИКИ

© Тетяна Катиш, 2002

Стаття присвячена аналізу медичних термінів у мові сучасної української фантастики. Визначені основні шляхи використання медичної термінології. Виділені найбільш частотно вживані групи термінів.

The article is devoted to analysis of medical terms in the modern Ukrainian science fiction. The main ways of using medical terminology are presented. Groups of terms of most common usage have been picking out.

Проблема функціонування термінів у неспеціальній літературі багатоаспектна. Вона може досліджуватися в стилістичному, конкретно-історичному, структурно-семантичному та інших планах. Її розробка підготовлена теоретично працями В.В.Виноградова, О.О.Реформатського, О.І.Єфімова. У результаті досліджень встановлено, що термін,